

УДК 338.2:658

Фісуненко П.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, економіки та управління персоналом підприємства
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ З ОРІЄНТАЦІЄЮ НА ЗАЦІКАВЛЕНІ СТОРОНИ

У статті досліджено проблему формування методичного підходу оцінювання рівня інноваційної конкурентоспроможності будівельних підприємств з урахуванням особливості діяльності з точки зору зацікавлених сторін.

Ключові слова: підприємство, інноваційна конкурентоспроможність, оцінювання, зацікавлені сторони, підхід, індикатор.

Фісуненко П.А. ОЦЕНКА УРОВНЯ ИННОВАЦИОННОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ СТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ С ОРИЕНТАЦИЕЙ НА ЗАИНТЕРЕСОВАННЫЕ СТОРОНЫ

В статье исследована проблема формирования методического подхода оценки уровня инновационной конкурентоспособности строительных предприятий с учетом особенности деятельности с точки зрения заинтересованных сторон.

Ключевые слова: предприятие, инновационная конкурентоспособность, оценка, заинтересованные стороны, подход, индикатор.

Fisunenko P.A. ASSESSMENT OF THE LEVEL OF INNOVATIVE COMPETITIVENESS OF CONSTRUCTION ENTERPRISES WITH THE FOCUS ON STAKEHOLDERS

The issue of formulating a methodical approach to assessing the level of innovative competitiveness of construction enterprises taking into account the peculiarities of activity in terms of stakeholders has been considered in this article.

Keywords: enterprise, innovative competitiveness, assessment, stakeholders, approach, indicator.

Постановка проблеми. Трансформаційна криза, глобалізаційні економічні процеси поставили абсолютну більшість підприємств України перед необхідністю вирішення проблеми виживання і пошуку нових конкурентних переваг в умовах зміни системи господарювання. Будівництво, як одна з провідних галузей економіки України, безпосередньо впливає на вирішення важливих завдань її структурної перебудови. На сучасному етапі вітчизняні підприємства будівельної галузі функціонують в умовах високої корупції, відсутності ефективного діалогу бізнесу і влади, високого рівня економічних ризиків, неможливості вибору оптимальних проектних рішень, низької інноваційності та неможливості застосування нових будівельних технологій. Забезпечення сталого економічного зростання та високої конкурентоспроможності суб'єктів господарювання неможливо не тільки без впровадження досвіду інноваційного шляху розвитку провідних країн Заходу, але й без удосконалення вітчизняних методів управління інноваційною діяльністю підприємств. Встановлення адекватних та кількісно вимірюваних індикаторів визначення рівня інноваційної конкурентоспроможності підприємства є базовим моментом для розробки стратегії інноваційної конкурентоспроможності з метою забезпечення його економічної безпеки.

Огляд останніх досліджень. У зв'язку з цим особливого значення для України набувають наукові дослідження, присвячені питанню формування методичних підходів щодо оцінки інноваційної конкурентоспроможності підприємств з урахуванням галузевої специфіки та особливості діяльності. Питанням упровадження інноваційних технологій на підприємствах в умовах сучасних реалій і оцінювання їх ефективності присвячена значна кількість праць як вітчизняних, так і закордонних дослідників, серед них: О. Амоша, Л. Антонюк, Т. Васильєва, Н. Верхоглядова, А. Воронкова, В. Геєць, В. Гриньова, М. Денисенко, І. Заблоська, С. Ілляшенко, В. Ільчук, О. Кендюхов, В. Корнеев, Н. Краснокутська, П. Перерва, О. Сущенко, Р. Тян, М. Чорна, А. Яковлев та ін. Серед науковців значний внесок

у розвиток методології оцінки конкурентоспроможності підприємства зробили такі вчені, як Л. Ансімова, В. Балан, В. Білоусов, Л. Євчук, Г. Іващенко, Р. Лупак, О. Млотов, В. Оберемчук, В. Приймак, К. Щиборщ, Д. Яцковий та ін.

Незважаючи на значну кількість публікацій і методичних розробок невіршеним залишається питання вибору такого підходу до оцінки інноваційної конкурентоспроможності, результати застосування якого дадуть змогу враховувати всі аспекти інноваційної діяльності підприємства з урахуванням специфіки його діяльності та будуть максимально задовольняти інформаційні інтереси стейкхолдерів.

Формування завдання дослідження. Метою статті є формування та наукове обґрунтування методичного підходу оцінювання рівня інноваційної конкурентоспроможності підприємств шляхом систематизації значущих параметрів оцінки діяльності будівельних підприємств з точки зору зацікавлених сторін і визначення узагальнюючого індикатора інноваційної конкурентоспроможності підприємства будівельної галузі.

Виклад основного матеріалу. Формування конкурентних переваг будь-якого економічного суб'єкта як результат здійснення ним інноваційної діяльності і визначає інноваційну конкурентоспроможність суб'єкта господарювання. Складним завданням представляється оцінювання здатності підприємства до розробки та використання інновацій з метою отримання конкурентних переваг на певному ринку та окреслення її рівня, тобто оцінювання рівня інноваційної конкурентоспроможності підприємства.

Для вирішення цього завдання пропонуємо підхід, що базується на комбінації методичних засад теорії аналізу стейкхолдерів (зацікавлених сторін), з використанням методу порівняльних переваг, матричного та інтегрального методів. Даний методичний підхід подано у вигляді сукупності окремих блоків, кожен з яких спрямований на вирішення окремого дослідницького завдання, які в цілому підпорядковані єдиній меті.

Першим є оціночно-констатуючий блок, який передбачає через проведення бального оцінювання визначення рівня впровадження та використання інновацій (технологічних, організаційних і управлінських) в діяльності будівельного підприємства.

Із застосуванням опитування працівників будівельного підприємства різних категорій (керівників, службовців, робітників) пропонується оцінити рівень впровадження на ньому різних видів інновацій (технологічних, організаційних та управлінських).

Кожен респондент виставляє оцінку від 0 до 10, при цьому:

– оцінка «0» свідчить, що на думку окремого респондента експерта даний вид інноваційних технологій на підприємстві не використовується;

– оцінка «10» свідчить, що на думку окремого респондента даний вид інноваційних технологій на підприємстві використовується максимально.

Проміжні оцінки від «1» до «9» відбивають суб'єктивний рівень сприйняття окремим респондентом рівня впровадження та використання даного виду інновацій в діяльності будівельного підприємства.

На основі отриманих даних визначається рівень впровадження даного виду інновацій (рівень технологічної, організаційної та управлінської інноваційності – OTI_{ij} , OOI_{ij} та OUI_{ij}) по окремому будівельному підприємству на думку окремого респондента та середній рівень технологічної, організаційної та управлінської інноваційності із застосуванням простої середньої арифметичної.

$$\begin{aligned}
 OTI &= \frac{1}{J} \sum_{j=1}^J OTI_j, \\
 OOI &= \frac{1}{J} \sum_{j=1}^J OOI_j, \\
 OUI &= \frac{1}{J} \sum_{j=1}^J OUI_j,
 \end{aligned}
 \tag{1}$$

де OTI , OOI та OUI середній рівень технологічної, організаційної та управлінської інноваційності даного будівельного підприємства;

OTI_j , OOI_j та OUI_j індивідуальна оцінка рівня технологічної, організаційної та управлінської інноваційності даного будівельного підприємства на думку окремого респондента;

J – кількість респондентів, що дали оцінку інноваційності окремого будівельного підприємства.

Другим є оціночно-репутаційний блок, який передбачає проведення бального оцінювання рівня задоволеності зацікавлених сторін діяльністю будівельного підприємства та визначення середнього рівня задоволеності по кожній зацікавленій стороні та за кожним аспектом діяльності. При цьому, доцільно розрізняти дві групи зацікавлених сторін за характером наявних взаємовпливів (рис. 1).

Перш за все, це зацікавлені сторони загальнокон'юнктурного взаємозв'язку (впливу) – держава, наукові установи та організації, заклади освіти, ринок праці, фінансово-кредитні установи тощо.

Ці зацікавлені сторони певним чином відчувають вплив від діяльності будівельних підприємств: держава отримує від будівельних підприємств податки та збори, покращення житлових умов громадян та інфраструктури, заклади освіти отримують попит на своїх випускників відповідного профілю з боку підприємств будівельної галузі; ринок праці відчуває попит на працівників відповідної кваліфікації та професійної майстерності; наукові установи та організації відчувають попит на інновації, що генерують підприємства будівельної галузі; фінансово-кредитні установи відчувають попит на позикові фінансові ресурси, які можуть бути залучені в ході реалізації крупних будівельних проектів. Однак тут йдеться скоріше про вплив з боку галузі в цілому, а не окремо взятого підприємства.

Так само й умови, що створюються цими зацікавленими сторонами – нормативно-законодавча база, механізми регуляторного впливу, рівень та якість освіти, рівень пропозиції робочої сили, рівень розвиненості інноваційних технологій в суспільстві, фінансовий потенціал окремого регіону (міста, району) впливають не на конкретне окремо взяте підприємство, а є загальними умовами, в яких функціонують всі розташовані на певній території забудовники, що конкурують між собою.

Таким чином, наведені вище зацікавлені сторони опосередковано взаємодіють з усіма конкуруючими підприємствами. Зважаючи на те, що інноваційна конкурентоспроможність – поняття порівняльне та індивідуальне – тобто є сукупністю характерис-

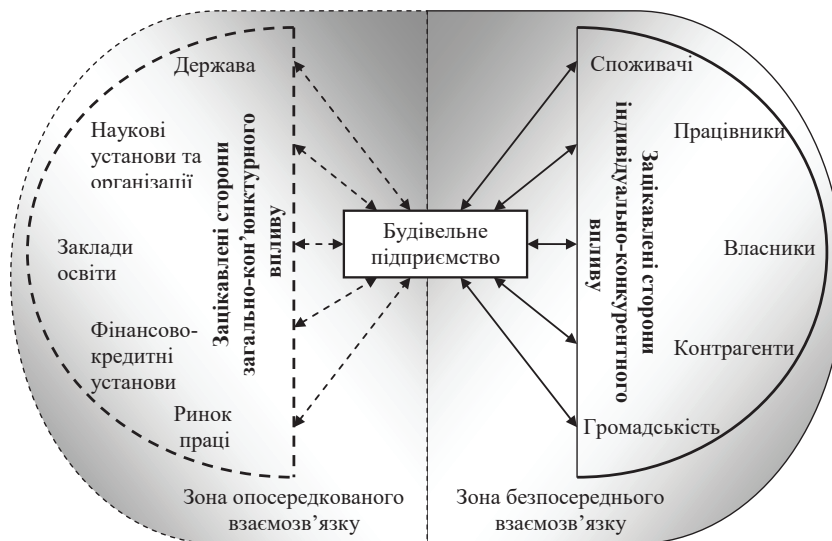

Рис. 1. Систематизація зацікавлених сторін за характером взаємовпливів та взаємозв'язків з будівельним підприємством

тик, що відрізняють дане підприємство від інших, взаємозв'язок між окремим будівельним підприємством та зацікавленими сторонами загальнокон'юнктурного впливу не може вважатись суттєвим чинником у формуванні його конкурентних переваг в сфері інноваційної діяльності, а, отже, в контексті даного дослідження не потребує більш детального вивчення.

Натомість, кожне підприємство взаємодіє з зацікавленими сторонами, які відчувають на собі вплив окремого будівельного підприємства, та можуть безпосередньо впливати на його діяльність, а саме: споживачі, працівники, власники, контрагенти, громадськість, тобто зацікавлені сторони індивідуально-конкурентного впливу.

На нашу думку, саме дослідження задоволеності цих зацікавлених сторін будівельних підприємств дає змогу в порівнянні між ними дійти висновку про наявність чи відсутність сформованих конкурентних переваг в сфері інноваційної діяльності даного будівельного підприємства.

При цьому, респондентам (представникам зацікавлених сторін індивідуально-конкурентного впливу кожного підприємства) доцільно запропонувати оцінити за 10-ти бальною шкалою їх задоволеність окремими аспектами роботи підприємства, що відбиваються у наступних параметрах:

1. Для споживачів:
 - задоволеність якістю виконання робіт;
 - задоволеність строками виконання робіт;
 - задоволеність наданим сервісом.
2. Для працівників:

- задоволеність умовами виробництва та праці;
- задоволеність організацією праці та відпочинку;
- задоволеність динамікою зростання заробітної плати;

3. Для власників:

- задоволеність раціональністю використання ресурсів;
- задоволеність темпами приросту кількості замовлень;
- задоволеність темпами зростання вартості підприємства;

4. Для контрагентів:

- задоволеність портфелем замовлень;
- задоволеність своєчасністю розрахунків;
- задоволеність якістю співпраці;

5. Для громадськості:

- задоволеність екологічністю та технологічністю об'єктів;
- задоволеність прозорістю процесу спорудження об'єктів;
- задоволеність рівнем соціальної відповідальності забудовників.

За кожною зацікавленою стороною обрано три параметри, кожен з яких характеризує більшою мірою застосовану на підприємстві технологію, організацію роботи чи управління (рис. 2).

На основі індивідуальних оцінок респондентів для кожного будівельного підприємства визначається середній рівень задоволеності зацікавлених сторін окремим аспектом діяльності даного будівельного підприємства:

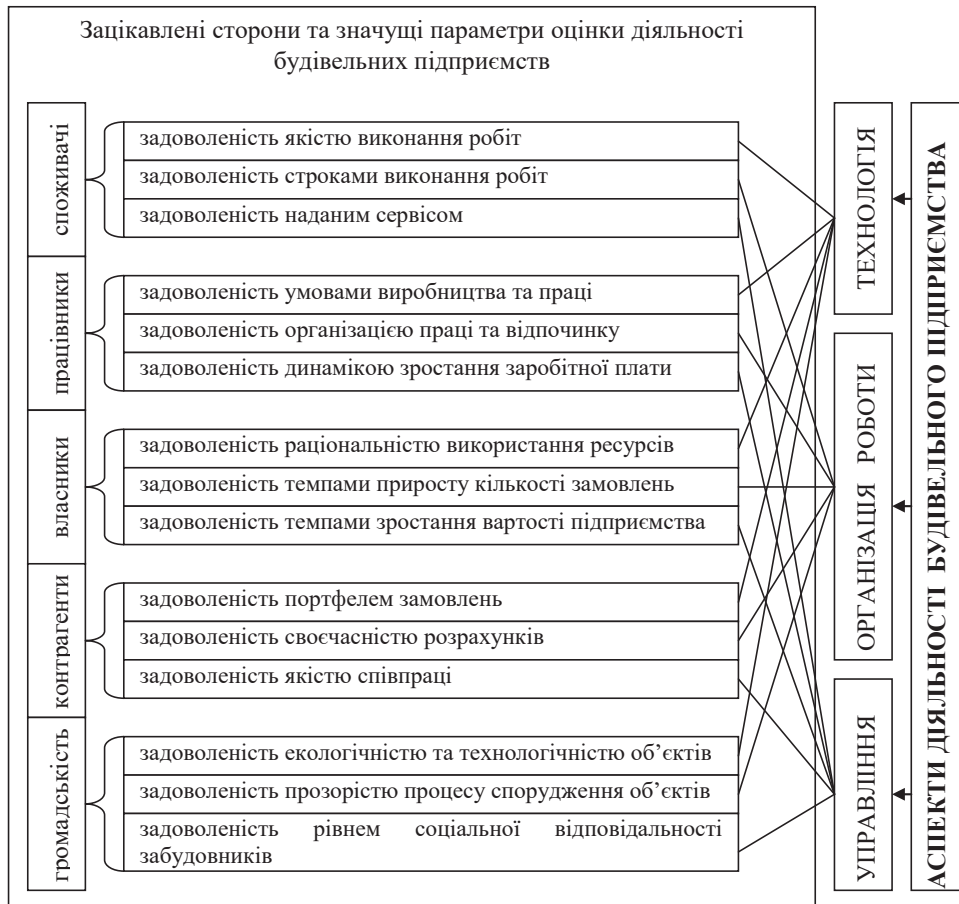

Рис. 2. Систематизація значущих параметрів оцінки діяльності будівельних підприємств з точки зору зацікавлених сторін

$$\begin{aligned} OTZ &= \frac{1}{I} \sum_{i=1}^I OTZ_i, \\ OOZ &= \frac{1}{I} \sum_{i=1}^I OOZ_i, \\ OYZ &= \frac{1}{I} \sum_{i=1}^I OYZ_i, \end{aligned} \quad (2)$$

де OTZ , OOZ та OYZ середній рівень задоволення окремої зацікавленої сторони технологічним, організаційним та управлінським аспектом діяльності даного будівельного підприємства:

$$\begin{aligned} OTZ_i &= \frac{1}{J} \sum_{j=1}^J OTZ_{ij}, \\ OOZ_i &= \frac{1}{J} \sum_{j=1}^J OOZ_{ij}, \\ OYZ_i &= \frac{1}{J} \sum_{j=1}^J OYZ_{ij}, \end{aligned} \quad (3)$$

де OTZ_i , OOZ_i та OYZ_i середній рівень задоволення i -тої зацікавленої сторони технологічним, організаційним та управлінським аспектом діяльності даного будівельного підприємства;

OTZ_{ij} , OOZ_{ij} та OYZ_{ij} індивідуальна оцінка задоволеності технологічним, організаційним та управлінським аспектом діяльності даного будівельного підприємства на думку окремого j -того респондента-представника i -тої зацікавленої сторони;

J – кількість респондентів, представників i -тої зацікавленої сторони, що дали оцінку діяльності окремого будівельного підприємства.

Наступним є аналітично-моделюючий блок – встановлення залежностей між оцінкою рівня задоволеності зацікавлених сторін та оцінкою його інноваційної діяльності.

З цією метою доцільно скористатися методами кореляційно-регресійного аналізу та математичного моделювання. Залежно від бажаного рівня деталізації та точності дослідження можливим є використання трьох підходів:

– спрощений підхід – побудова моделі залежності:

1) між середнім рівнем задоволення зацікавлених сторін технологічним аспектом діяльності будівельних підприємств та середнім рівнем технологічної інноваційності;

2) між середнім рівнем задоволення зацікавлених сторін організаційним аспектом діяльності будівельних підприємств та середнім рівнем організаційної інноваційності;

3) між середнім рівнем задоволення зацікавлених сторін управлінським аспектом діяльності будівельних підприємств та середнім рівнем управлінської інноваційності.

В зв'язку з обмеженістю масивів даних (кількість даних в кожному ряді обмежується кількістю досліджуваних підприємств), даний підхід найменш точний, хоча й потребує найменших витрат часу на узагальнення та обробку інформації.

– стандартний підхід – побудова моделі залежності:

1) між середнім рівнем задоволення кожної з зацікавлених сторін технологічним аспектом діяльності будівельних підприємств та середнім рівнем технологічної їх інноваційності;

2) між середнім рівнем задоволення кожної з зацікавлених сторін організаційним аспектом діяльності будівельних підприємств та середнім рівнем організаційної їх інноваційності;

3) між середнім рівнем задоволення кожної з заці-

кавлених сторін управлінським аспектом діяльності будівельних підприємств та середнім рівнем управлінської їх інноваційності.

Ширший масив даних (кількість даних в ряді показників задоволеності діяльністю окремим аспектом діяльності будівельних підприємств дорівнює добутку кількості зацікавлених сторін на кількість досліджуваних підприємств) забезпечує більшу точність, але потребує більших витрат часу на узагальнення та обробку інформації.

– деталізований підхід – побудова моделі залежності:

1) між індивідуальними оцінками задоволеності технологічним аспектом діяльності будівельних підприємств на думку окремих респондентів-представників зацікавлених сторін та середнім рівнем технологічної інноваційності даного будівельного підприємства;

2) між індивідуальними оцінками задоволеності організаційним аспектом діяльності будівельних підприємств на думку окремих респондентів-представників зацікавлених сторін та середнім рівнем організаційної інноваційності даного будівельного підприємства;

3) між індивідуальними оцінками задоволеності управлінським аспектом діяльності будівельних підприємств на думку окремих респондентів-представників зацікавлених сторін та середнім рівнем управлінської інноваційності даного будівельного підприємства.

Цей підхід дозволяє сформувати значний масив даних (кількість даних відповідає кількості респондентів, що оцінювали задоволеність окремим аспектом діяльності всіх досліджуваних підприємств). Даний підхід найточніший, але потребує значних витрат часу на узагальнення та обробку інформації.

З метою економії часу, доцільно рекомендувати поетапне застосування даних підходів з перевіркою достовірності даних на кожному етапі.

На загальнотеоретичному рівні, якщо достовірність даних задовольняє вимогам, то застосування більш складного підходу до оцінки призводить до невиправданих витрат ресурсів та часу.

В результаті дослідження будуть побудовані моделі вигляду:

$$OTZ = a + b_r \cdot OTI, \quad (4)$$

де OTZ – оцінка задоволеності зацікавлених сторін технологічним аспектом діяльності будівельного підприємства;

OTI – оцінка технологічної інноваційності будівельного підприємства.

$$OOZ = a + b_o \cdot OOI, \quad (5)$$

де OOZ – оцінка задоволеності зацікавлених сторін організаційним аспектом діяльності будівельного підприємства;

OOI – оцінка організаційної інноваційності будівельного підприємства.

$$OYZ = a + b_y \cdot OYI, \quad (6)$$

де OYZ – оцінка задоволеності зацікавлених сторін управлінським аспектом діяльності будівельного підприємства;

OYI – оцінка управлінської інноваційності будівельного підприємства.

Наступним є аналітично-ідентифікаційний блок – визначення рівня задоволеності зацікавлених сторін, обумовлених інноваційною діяльністю будівельного підприємства.

При цьому, параметри рівнянь b_r, b_o, b_y – є іденти-

фікаторами формування задоволеності зацікавлених сторін будівельних підприємств на основі їх інноваційності. З їх використанням можна визначити показники інноваційно-обумовленого рівня задоволеності зацікавлених сторін:

$$ITZ = b_r \cdot OTZ, \quad (7)$$

$$IOZ = b_o \cdot OOS, \quad (8)$$

$$IYU = b_y \cdot OYU. \quad (9)$$

Ці показники є основою для порівняння між собою підприємств та визначення їх конкурентних переваг в окремих аспектах та в цілому.

Порівняльно-діагностичний блок передбачає визначення рівня інноваційної конкурентоспроможності будівельного підприємства (порівняно з іншими підприємствами).

Показники технологічної, організаційної та управлінської конкурентоспроможності будівельного підприємства пропонується визначати за формулами:

$$\begin{aligned} K_r &= \frac{ITZ}{\max ITZ}, \\ K_o &= \frac{IOZ}{\max IOZ}, \\ K_y &= \frac{IYU}{\max IYU}, \end{aligned} \quad (10)$$

де $\max ITZ, \max IOZ, \max IYU$ – максимальне значення інноваційно-обумовленого рівня задоволеності зацікавлених сторін даним аспектом діяльності будівельного підприємства.

На основі цих показників за формулою середньоарифметичної може бути визначено узагальнюючий індикатор інноваційної конкурентоспроможності будівельного підприємства:

$$K_{im} = \frac{1}{3} \cdot (K_r + K_o + K_y). \quad (11)$$

Цей показник пропонується інтерпретувати на основі простої інтервальної шкали з рівними інтервалами:

- від 0 до 0,2 – дуже низький рівень інноваційної конкурентоспроможності;
- від 0,21 до 0,4 – низький рівень;
- від 0,41 до 0,6 – задовільний рівень;
- від 0,61 до 0,8 – достатній рівень;
- від 0,81 до 1,0 – високий рівень інноваційної конкурентоспроможності.

Висновки. Таким чином, визначення рівня інноваційної конкурентоспроможності підприємства дозволяє встановити відповідність обраного напрямку

інноваційного розвитку інтересам стейкхолдерів та стратегії підприємства, сприяє ухваленню більш обґрунтованих управлінських рішень: щодо визначення заходів з підвищення інноваційності управління та виробництва, модернізації технологій, освоєння новітніх інноваційних інструментів, фінансування інновацій та організаційного забезпечення їх використання; розробляти управлінські заходи щодо оптимізації витрат на інноваційну діяльність, підвищення клієнтоорієнтованості інновацій, що в результаті дає перемогу в конкурентній боротьбі за споживача та ринки збуту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балан В.Г., Анісімова Л.А. Методичне забезпечення оцінювання конкурентоспроможності підприємств. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2011. № 25. С. 23-31.
2. Балан В.Г., Приймак В.М. Метод VIKOR у компаративному аналізі конкурентоспроможності підприємств. Праці Міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики». 2014 р. С. 92-96.
3. Білоусов В.Л. Оцінка конкурентоспроможності фірми. Маркетинг за кордоном. 2010. №6. С. 109-119.
4. Иващенко А.А. Методика оценки уровня конкурентоспособности предприятия. Экономика развития. 2004. № 3 (31). С. 94-97.
5. Левицька А.О. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства: вітчизняні та закордонні підходи до класифікації. Mechanism of Economic Regulation. 2013. № 4. С. 155-163.
6. Лупак Р.Л., Дідич А.М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах ринкових відносин. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. Вип. 20.6. С. 248-252.
7. Млоток Е. Принципы маркетингового исследования конкуренции на рынке. URL: <http://www.marketing.spb.ru/read/m3/> (дата звернення: 02.12.2015).
8. Оберемчук В.Ф. Забезпечення конкурентоспроможності підприємства: стратегічні аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.06.01. Київ, 1999. 18 с.
9. Сахно І.В. Аналіз основних методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності підприємств. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Економічні науки. 2012. № 2, Ч. 2. С. 385-390.
10. Щиборщ К.В. Сравнительный анализ конкурентоспособности и финансового состояния предприятий отрасли и/или региона. URL: <https://www.cfin.ru/press/marketing/2000-5/12.shtml> (дата звернення: 02.12.2015).
11. Яцковий Д.В. Сучасні методики оцінки конкурентоспроможності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 4 (51). С. 183-188.
12. Євчук Л.А. Стратегії забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.04. Миколаїв, 2010. 36 с.